

Skränet från Guadalupe

Text och foto:
SVEN GILLSÄTER

Ett öronbedövande ljud möts den med som nalkas den mexikanska ön Guadalupe i Stilla havet. På smala stränder nedanför lodräta klippor vantar tiotusentals skranande sjöelefanter, en särlart som ansågs vara fullständigt utrotad mot slutet av förra århundradet. Ett fåtal hade dock överlevt och genom fridlysning kunde de även föröka sig. Nu har den nordliga sjöelefanten spritt sig även till andra öar utanför Kaliforniens och Mexikos västra kustområden.

SJÖELEFANTERNA för ett haremsbetonat familjeliv (stora bilden). Överst på denna sida ses hur en valp förskräckt flyr en ilsken hanna som uppsöker hans mamma. Hur farligt det sedan kan vara att närma sig paret framgår på bilden där under av tjurens mycket svartsjuka blick.

Guadalupes ogästvänliga lavastränder med Pilot Rock i fonden.

Skränet från Guadalupe

FORTS

I månader hade fantasin lekt med Guadalupeön och dess rikedom på oceanernas elefanter, lejon och bjärnar. Enbart namnet och vetskapen om att den inte är befolkad verkar eggande. Ju mer information om denna prick i Stilla havet som jag lyckades snoka reda på desto nännare tycktes den komma mig.

Att Guadalupeön var den långa resans första landkänning gjorde kanske också att det kändes otidligt spännande när den

första dimhöljda konturen reste sig ur havet framför bogvattnet på m/s Polaris. Precs som Björnön i Barents kyliga hav hade avslöjat sig för m/s Stött några år tidigare. Och ansiktsgrinet var ungefär lika frånstötande forutom det att Guadalupe bjöd på tre glasklara regnbågar just där vi ankrade intill spetsklippan Pilot Rock.

Det är inte av rädsla för att liv och lem skall ta skada som det varje gång är nervpirrande att bland fräsande vita bränningar fläka sig iland från en aldrig så välmanövrerad rodd. Nervositeten gäller om utrustningen skall kunna landas utan kraschning.

Det gick bra även den här gången. Att reflektera över turen blev det inte tid till. En oformlig späckhögg i gråbrunt skinn flög på nolltid upp från dödläge till valvstupelände. En hals sträcktes i vädret, stora runda ögon siktade mot skyn, grovtandade käkhalvor, blodrött gap och en uppblåst överläpp, som verkade vara en ain för lång, presterade ett bölande som jag inte hört maken till. Men detta var ett levande monster ur vars gap andedräkten för varje böl stod som rökpuffar mot de svarta lavablocken i bakgrunden. Som förstenad stod jag bara och såg på. Valkomsthälsningen, för det var väl en sådan, var säkert minuttång, men så gick luften ur den uppblåsta varelsen och sjöelefantens sjönk ihop till kompakt dödläge igen. De blodsprängda ögonen blängde ogillande åt mitt håll, två meter ifrån.

Jag förstår mycket väl att kristinebergspojken Karl Gösta Andersson hade haft besvär med både sömn och nerver un-

der sin eremitid på Sjöelefanternas stränder. Särskilt som han inte skulle sitta till Guadalupe av intresse för djurliv eller flora.

Karl Gösta tjänade under kriget den amerikanska handelsflottan och gick ofta på de s.k. Ilbertyfartygen. Han var med om den ena torpederingen efter den andra. Fartygen sjönk men Karl Gösta flöt. Någon gång under 1943 mönstrade han på igen och gick ut från marinbasen San Diego men mötte en ohygglig storm redan på tredje natten. Fartyget sprack i två delar och försvann med man och allt. Bara Karl Gösta vakade och han lyckades i natbmörker och hajvatten få grepp om ett oljefat. Tillsammans drev dom iland mitt ibland en hjord rytande, bölande och vrålände sjöelefanter på Guadalupe. Kristinebergaren hade aldrig i sin vildaste fantasi drömt om att så groteska varelser fanns till och försökte fly i sitt ömkliga tillstånd. Men alla vägar syntes stängda på denna gudsförgäta plats. Strandremsan var trång och begränsad av lodräta stup, fylld av tusentals otäcka djur. Trots utmattnig och trötthet kunde han inte sova på grund av skräll och skrän från de kärlekskränka tjurarna. Rädslan för att bli manglad under en tretons vält gjorde sitt till. Han hade sett hur nyfödda valpar obarmhärtigt plattats ut av en härsken tjur som forlorat en hona från sitt harem till en rival. Halvt apatisk lyckades han klänga uppför en ravin och nå en gräsgrön dæld i vulkanlutningen. Han somnade och väcktes timmar eller dygn senare av fyrbenta djur, som belade av griset. De förvildade get-

terna tog honom för att vara död. När en getbock närapå klev över honom klippte Karl Gösta till och så hade han försäkt kött för en tid. Eld slog han med hjälp av lavablock. Med förnyade krafter och med envishet letade han sig över öns besvärliga terräng ned mot sydsidan och så småningom hittades han av amerikanernas kustguard och infördes till San Diego igen. Hona story slogs upp i lidningarna, och på så stött återförenades han med ekolkamraterna och fotografen Lennart Clairmont i Hollywood. Karl Gösta Anderssons äventyr på haven fortsatte tills han ljölj dukade under i cancer.

Ön Guadalupe, som ligger 250 kilometer ut i Stilla havet från San Diego, bildades när tiden var försök, genom ett vulkannutbrott på havsbotten cirka 4 000 meter under vågskvalpet. Över havsytan når den mellan 1 300 och 1 400 meter och endast i sydändan sluttar den så ansländigt ner mot havet allt människor fått följfåte. Där har Mexiko, som äger ön, uppfört en väderstation, som ger arbete åt några isolerade mexikanare. Resten av ön är heligd åt sjöelefanter, sjölejon och Guadalupe's speciella sjöbjörn eller pålsäl genom stutlig fridlysnig. Den unika floran med åtminstone 150 olika växter varav 20 procent är endemiska, d.v.s. de finns endast på Guadalupe, är snart helt spollerad genom de tusenden av getter som härjar på ön. Naturens, näst människans, värsta marodörer släpptes iland under den tid som blodbadet på pålsäl och sjöelefanter pågick. Sjöelefanterna ansågs som utrolade redan

Människan är inte välkommen till sjöelefanternas koloni.

Valparna liknar kromosomsömlar sedan de övergett av sina mödrar.

Två vrålände och rytande tjurar markerar haremsgränsen.

Hos sjöelefanterna är det valparna som har mustascher. När de som fullvuxna återvänder till ön har de snablar.

VÄND!

1892, men Mexiko kostade i alla fall på att fridlysa dem och några måste ha funnits kvar eftersom de återupptäcktes 1921 och sedan dess i fred fått föröka sig. I dag finns det cirka 15.000 exemplar av den nordliga sjöelefanten och hjorden har spritt sig till andra öar utanför Kaliforniens och Mexikos västkust. Guadalupes speciella pälsäl, som en gång i hundratusenden blankslipat de vassa lavablocken längs de klippiga stränderna, ansågs som definitivt utrotad ända tills min vän och expeditonsledare, prof. Carl Hubbs vid Scripps Institution of Oceanography, under ett besök år 1954 upptäckte några honor med valpar och en rytande tjur i utkanten av en mörk grotta. Under våra fjorton dagar längs och på stränderna räknade vi till drygt 400 sjöbjörnar, och nu anses även den djurarten vara på den säkra sidan om den biologiska gränsen. För mig personligen var det med något av triumf i sinnet som jag i timmar satt vid en lavapool och roades av ett tjugotal lekfulla, svarta valpar. De visste inte om min närvaro trots kameror, stativ och bandspelare. Dessa krabaters släktingar hade jag mött på de platser på jorden där öronsälarna trots intensiv förföljelse undgått utrotning: i Australien, i Alaska och på Galapagos.

Den fem meter långa och kraftfulla sjö-

elefanten lyckades inte skrämna mig med sitt groteska utseende och ihärdiga böljande, som tillsammans med mer än fyrtusen kollegers ekade mot bergväggarna och överröstade bruset från bränningarna. Den nordliga sjöelefanten, i motsats till sina släktingar i de antarktiska farvattnen, anses som ytterst flegmatisk. Visst fanns det lömska tjurar som med förvånande snabbhet satte efter mig, men då hade jag förmodligen varit otillständigt närgången. Endast vid ett tillfälle överraskades jag bakifrån och ena byxbenet blev några decimeter kortare. Och fransigare förstås.

Sjöelefanternas honor simmar omkring i vattnen kring Guadalupe i välsignat tillstånd under elva månader. När värkarna sätter in sköljer de med dyningen upp på lavasanden och föder en svarthårig klimp på 45 kilo. Under de tre veckornas digivning sväller ungen upp till en fettknopp på 180 kilo och lämnas åt sitt öde eftersom hanarna då anlant från sina avlägsna utflykter, som ibland kan föra dem upp till Alaskas kuster i norr. Tjocka och stinna av husmanskosten: mindre bläckfiskar, hajar, rockor och råttfiskar, som de fångar på djup mellan 100 och 200 meter. Erotiskt laddade och svartsjuka. Beredda att ta livet av en rival för att sno åt sig ytterligare en hona inom revirgränsen för sitt harem.

En frisk »pascha» nöjer sig inte med mindre än tjugo haremsdamer.

När jag steg iland på Guadalupe var haremsbildningen i upplösning och det eviga böljandet, förpostfäktingarna och slagsmålen gällde de »jungfrur», könsmogna honor, som anlände i mindre grupper. Medan två tjurar slogs stal en tredje tjur jungfrun, som på ett mycket våldsamt sätt tvingades till underkastelse. Och att det var fråga om våldtäkt både hördes och märktes. Honan vrålade och tjöt och högg omkring sig medan hanen under den lidelsefria könsakten med rullande ögon aktade på slagskamparna vid sidan om.

För att inte bli ihjälklämda av de hänsynslösa och föga barnvänliga tjurarna sökte sig valparna med ett förflytningsätt, som närmast kan liknas vid studsningar, så långt upp mot klippväggarna som möjligt. Där låg de och smågnabbades eller smekte varann eller slöade eller studerade med världens största och sentimentalaste ögon fotografens förehavanden. När solen brände som mest på dagen svalkade de sig med kaskader av svart lavasand, som de grävde upp med ena framflippern och hyvade över sig. En var så energisk att bara de silvervita mustascher na stack fram under sandhögen. Charmigt och trevligt sällskap på en i övrigt sälsynt charmlös öde ö i Stilla havet.

Den svarta albatrossen häckar i Fjärran Östern — glider över vågorna kring Guadalupeön.